

ACATISTE PUBLICATE ÎN TIPOGRAFIA EPARHIALĂ DE LA CHIȘINĂU

Irina CONDREA

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Imnele Acatiste (din greacă: Ἀκάθιστος, „neșezând”) constituie creații imnografice de proslăvire a divinităților din cultul creștin ortodox, dedicate unor sfinți, evenimente, Sfintei Treimi. În articol sunt prezentate Acatistele traduse în limba română din limba slavonă și publicate în Tipografia Eparhială din Chișinău în perioada 1908-1913.

Cuvinte-cheie: *text religios, acatist, traducere, structura textului, arhaisme, text religios.*

Abstract: An AkathistHymn (Greek: ἈκάθιστοςΎμνος, „unseatedhymn”) is a type of hymn usually recited by Eastern Orthodox, dedicated to a saint, holy event, or one of the persons of the Holy Trinity.

In this article are analyzed the texts of Acathistus, translated in Romanian language from Slavonic and published in Eparhial publishing house from Chisinau in period 1909 - 1913.

Keywords: *religious text, acathistus, translation, text structure, archaisms, religious style.*

În cultul creștin se bucură de o mare popularitate *Acatistul* sau *Imnul Acatist*; acesta reprezintă o slujbă liturgică, prin care se face apel la divinitatea supremă sau la anumiți sfinți, cerându-se intervenția acestora pentru a-i ajuta pe credincioși.

Acatistele sunt rugăciuni de laudă și de cerere, prin intermediul lor se creează o imaginară punte de legătură, de contact cu divinitatea și se propagă ideile și învățătura creștină. „Acatistele prezintă un caracter *liturgic*, constituindu-se ca rugăciune, un caracter *laudativ*, prin evocarea faptelor creștinești din viața unui sfânt, un caracter *educativ*, întrucât transmit învățături de credință și un caracter *argumentativ*, prin îndemnul la imitarea aspectelor pozitive prezentate, dar și prin utilizarea acestora ca argumente de autoritate în predici” [4, p.170].

Se consideră că primele texte imnografice de acest tip sunt cele închinare Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, în primul rând, *Acatistul Bunei Vestiri* „Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară!”, alcătuit în perioada dintre secolele V-VII. Ulterior, acesta a servit drept prototip și model pentru creații imnologice cu aceeași structură, închinare Domnului Isus Hristos, Maicii Domnului, sărbătorilor și faptelor sale, precum și unor sfinți sau evenimente religioase [7].

În sens propriu, cuvântul *akathistos* înseamnă „ne șezând”, adică „a sta în picioare”, ceea ce indică faptul că cei care ascultau acest imn nu stăteau în genunchi ori pe scaun, ci în picioare.

Textul Imnului Acatist are o formă fixă, fiind alcătuit din 24 de strofe; fiecare strofă începea cu una dintre literele alfabetului grecesc, ce formau un acrostih – de la „alfa” la „omega” – și se compunea din 12 (inițial) sau 13 *condace* și 12 *icosuri*. Condacele (numerotate de la 1 la 13) sunt texte scurte, care prezintă subiectul concret – un eveniment creștin sau fapte ale sfinților proslăviți (primul condac mai este numit și „*cuculion*”, din gr. *κουκούλιον* – „glugă, acoperiș”, deoarece informația „acoperă” tot textul ulterior). Fiecare condac se termină cu formula „*Aliluia*” („Lăudați pe Domnul”) și este urmat de icosul cu același număr. Strofa numită icos conține 12 (iar în unele cazuri 8 sau 9) adresări către divinitatea căreia îi este consacrat imnul – acestea sunt așa-numitele *hairetisme* (de la gr. *χαίρε* - “bucură-te!”), formule specifice de preaslăvire, care încep cu exclamația „*Bbucură-te!*” În esență, condacul reprezintă tema, pe când icosul este dezvoltarea acesteia, astfel că icosul se citește doar după condac, iar ultimul, al treisprezecelea condac se citește de trei ori [8; 9; 10; 11].

În textul acatistului se regăsesc anumite informații despre evenimentul proslăvit, despre viața sau faptele sfântului căruia îi este consacrat.

Ca mostră de text poate servi **Acatistul Sfântului Mare Mucenic și tămăduitor Pantelimon** (versiune actuală). Sfântul Pantelimon a practicat medicina și a fost martirizat în orașul Nicomedia, astăzi, orașul Izmit de pe malul Mării Marmara. De exemplu, în condacul al 2-lea se regăsesc anumite informații biografice, iar în icosul respectiv este descrisă una dintre faptele sfântului Pantelimon, care a salvat un copil mușcat de șarpe. În această versiune a acatistului, *hairetismele* rimează două câte două (deși rima nu este prezentă în toate acatistele), ceea ce consolidează forța poetică a imnului.

Condacul al 2-lea

De mic rămas fără mamă, Sfinte, ai fost dat de tatăl tău la învățătură păgânească și la meșteșugul vindecărilor cu puterea zeilor; dar ca o trestie neînfrântă ai rămas în mijlocul vânturilor vrăjmașeși nu ai găsit alinare până ce n-ai aflat calea Dumnezeului Celui adevărat, Căruia Îi cântăm: **Aliluia!**

Icosul al 2-lea

Adânc fiind rănit de dragostea în Hristos, când veneai de la Ermolae și ai întâlnit pe copilul mușcat de viperă, atunci întâia oară te-ai rugat în genunchi lui Dumnezeu, de la Care a și venit mântuirea, căci copilul a înviat, vipera a murit, iar tu ai primit botezul și te-ai împărtășit cu trupul și cu sângele Domnului; pentru aceasta te laudăm așa:

Bucură-te, tinerețe închinată lui Hristos;

Bucură-te, nădejdea bolnavilor cea cu folos;

Bucură-te, cel ce știi să înalți la ceruri rugăciuni;
Bucură-te, cel ce peste noi reverși minuni;
Bucură-te, că Domnul putere ți-a dat;
Bucură-te, cel ce copilul ai înviat;
Bucură-te, bucuria multor îndurerați;
Bucură-te, uimirea multor învățați;
Bucură-te, ostaș neînving al lui Hristos;
Bucură-te, că ai aprins credința creștină în inimile multora;
Bucură-te, întoarcerea multor rătăciți;
Bucură-te, mângâierea celor amărâți;

Bucură-te, Mare Mucenice și tămăduitorule Pantelimoane!

Fraza **Bucură-te, Mare Mucenice și tămăduitorule Pantelimoane!** apare la sfârșitul fiecăruia din cele 12 icose.

În prezent Acatistele sunt creații imnologice de o intensă circulație, constituind un gen aparte de texte bisericești, create în diferite perioade de diferiți autori și elogiind personalități și fapte mai mult sau mai puțin cunoscute.

Se poate constata că repertoriul tematic al Acatistelor se diversifică permanent. Unele texte, cum ar fi Acatistele Preasfintei Fecioare au o istorie de secole, au fost traduse în multe limbi și s-au bucurat de o mare popularitate în rândul credincioșilor. De asemenea, au fost create acatiste originale în mai multe limbi – în engleză, franceză, română, sârbă, bulgară, poloneză, slovacă, cehă, rusă, ucraineană și georgiană. Cercetătorii estimează că numărul de acatiste originale este de peste 1600 [12].

Numărul de texte de acest gen crește nu doar datorită elaborării de noi acatiste, ci și datorită modificării celor vechi, care sunt revizuite, recompuse, completate etc. Astfel, în diferite perioade unul și același acatist va arăta diferit, deoarece editorii, traducătorii, diortositorii încearcă să le adapteze după varii modele, să le completeze, pentru ca ele să corespundă unor anumite cerințe. Bineînțeles că pe parcursul timpului se schimbă și mijloacele de exprimare, evoluează limbajul, se observă transformări de ordin lexico-gramatical, se schimbă ortografia. Pe de altă parte, textul acatistului este mai „mobil” în sensul utilizării mijloacelor de expresivitate și nu este atât de dependent de textul-sursă, cum sunt, de exemplu, textele biblice.

O analiză lingvistică a textelor din diferite perioade permite constatarea schimbărilor care au loc, dar și a perenității unor anumite fenomene de limbă, inclusiv a arhaismelor. Un material prețios în acest sens ne oferă acatistele publicate la Chișinău la începutul secolului XX. Este de menționat că dacă pe parcursul secolului XIX în tipografiile din Chișinău nu s-a tipărit nici un acatist, din 1909 până în 1918 în Tipografia Eparhială văd lumina tiparului 8 acatiste, fapt ce confirmă opiniile unor cercetători potrivit cărora secolul XX reprezintă o perioadă foarte rodnică în ceea ce privește acatistele, în special în spațiul ortodox din Imperiul Țarist, în care intra pe atunci și Basarabia [13].

În baza unor tradiții deja existente și în conformitate cu prescripțiile Sfântului Sinod de la Sankt Petersburg, textele bisericești trebuiau să fie traduse din limba rusă/slavonească, iar acatistele prezentau un teren propice pentru traducători, pentru că aceștia nu erau constrânși de modele rigide de exprimare, ca în cazul textelor canonice. Nu toate acatistele conțin mențiunea că au fost traduse din limba rusă, or chiar dacă lipsește o asemenea informație, sursa posibilă pe atunci era doar în limba rusă.

În această perioadă apar la Chișinău următoarele ediții de acatiste: [A se vedea: 2]

Acatistul Preasfintei stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu bucuria tuturor scârbiților. S-au tipărit din nou de pe cârticica *tălmăcită din limba rusască pe cea moldovenească* de arhimandritul Nathanaïl și tipărită în Chișinău, în Tipografia Casei Arhieresti la anul 1869. Chișinău. Tipografia Eparhială, 1909.

Slujba și acatistul celui dintre sfinți părintelui nostru Theodosie Arhiepiscopul de la Cernigov, noul făcătoriu de minuni, *tălmăcite de pe limba slovenească* de prot(oiereul) Iustin Ignatovici de pe cartea tipărită în Moscva în tipografia sinodală la anul 1901. Chișinău. Tipografia Eparhială. 1909.

Slujba și acatistul cuviosului și de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Serafim făcătoriu de minuni din Sarov. Luna lui ianuarie în 2 zile și iulie în 19 zile. Chișinău. Tipografia Eparhială. 1910.

Acatistul sfintei întocma cu Apostolii Mariei Magdalinei. *S-au tălmăcit moldovenește* de pe cârticica tipărită la anul 1901 în Moscva, în tipografia sinodală (scoaterea a treia), de protoiereul Iustin Ignatovici. Chișinău. Tipografia Eparhială. 1911.

Slujba și acatistul Acoperemântului Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu. *Moldovenește dres* de protoiereul Iustin Ignatovici după cârticica ruscă din Kiev de la anul 1890 și după cârticica moldovenească a Episcopului Romanului Melhisedec de la anul 1887. Traduse de el din slavonească după cârticica, tot din Kiev, de la anul 1878. Chișinău. Tipografia Eparhială. 1913.

Acatistul Sfântului marelui mucenic și tămăduitorului Panteleimon. Tipărirea Frațimii Provoslavnice a Nașterii lui Hristos din Chișinău. Chișinău. Tipografia eparhială. 1913.

Acatistul preasfintei și de viață făcătoarei Treimi. Tipărirea pravoslavnicei Frațimi a Nașterii lui Hristos din Chișinău. Епархиальная Типография, 1915.

Acatistul sfântului Mare-Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava. Chișinău. Tipografia Eparhială. Strada Haralampievskaja Nr. 42. 1918.

În ceea ce privește conținutul/compartimentele, toate acatistele cuprind în mod obligatoriu cele 25 de strofe cu structurile bine determinate și identificabile – condacele, icosele, hairetismele, formulele de la sfârșitul condacelor și al icoselor. Acestea, după cum menționează cercetătorii, constituie *centrul* textului, adică

acatistul propriu-zis. Or, pe lângă strofele obligatorii, apar de multe ori și alte texte – titluri, rugăciuni, remarci, indicații tipiconale etc., toate acestea constituind așa-numita *periferie* a acatistului [12, p. 18].

În ceea ce privește edițiile de acatiste apărute în Tipografia Eparhială, se poate constata că acestea nu sunt similare ca structură. Unele conțin doar cele 13 condace și cele 12 icoase – de exemplu, „Acatistul Sfântului marelui mucenic și tămăduitorului Panteleimon” din 1913, începe cu Condacul 1 – cuculionul (nenumărat) și se termină cu condacul al 13-lea. La sfârșitul cărții este inserat și un compartiment separat, intitulat RUGĂCIUNI CĂTRE SFÂNTUL MARE MUCENIC PANTELEIMON, conținând Rugăciunea I „Către sfântul mare mucenic și tămăduitorul Panteleimon”.

Pe de altă parte, „Slujba și acathistul Acoperământului Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu”, publicată tot în anul 1913, reprezintă un text cu mult mai mare și mai complex, deoarece conține și toate detaliile slujbei/serviciului divin în cinstea Preasfintei Fecioare, cum ar fi: tropare, stihiri, glasuri, fragmente din psalmi, precum și textul integral al „Canonului de rugăciune la Praznicul Acoperământului Maicii Domnului”, care descrie evenimentul și dă anumite detalii despre acesta, chiar de la început:

Glas d̃:peasna aîrmos:

Deschidevoi gura mea, și se va împlă de duhu, și cuvânt voiu răspunde Împărătesei Maicei, și mă voi arăta luminat prăznuind, și voi cânta minunile Ei bucurându-mă.

Cu tagmele sfinților îngeri și cu adunările prorocilor și ale apostolilor, întru mare slavă, ca Maica lui Dm̃nezeu, astăzi în biserică întrând, pentru creștini te rogi, de năpaste și de scârbă izbăvești pre toți, acoperindui cu Mila Ta.

Cort și toiaș al lui Aaron teau numit Moisi: căci Tu ai înflorit pre Hristos popul vieții: și cătră Dânsul îndrăznire având roagăte, Împărăteasă, pentru noi, cei ce te cinstim, să ne izbăvească de tot răul, **ca să slăvim praznicul Acoperământului Tău.**

Canonul începe la pagina 14 și se termină la pagina 26, după care este plasat Acatistul Acoperământului Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu, text care urmează întru totul structura tradițională: fiecare condac se sfârșește cu exclamația *Aliluia!*, iar toate hairetismele se încheie cu aceeași formulă „*Bucurăte, bucuriia noastră, acopere-ne pre noi de tot răul cu cinstitul Tău omoșor*”, cu indicația finală „*Acest Condac zi-l de trei ori. Și iarăși să cetește Icosul ași Condacul a.*”

În următoarele pagini sunt inserate o serie de alte cântări specifice, cu unele indicații tipiconale: *Peasna z̃. Irmos; Sveatealna. Podobie: Femei, auziți; La hvalite stihiri pe d̃, glas i. P o d o b i e: O preaslăvită minune! Slavă, și acum, glas q̃:*

La sfârșitul cărții sunt plasate „RUGĂCIUNEA cătră Preasfânta Născătoare de Dumnezeu” și „RUGĂCIUNEA cătră Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a omului carele este în scârbă și întru asupreală”.

Textul publicat în 1913 atestă un fenomen amplu, specific cultului creștin ortodox, și anume venerarea Maicii Domnului. Iar sărbătoarea Acoperemântul Maicii Domnului este una dintre marile sărbători (великие праздники) ale Bisericii Ortodoxe Ruse, care a devenit foarte populară și în spațiul basarabean, cunoscută și cu denumirea populară Pocroavele, fiind prăznuită, conform calendarului iulian pe stil vechi, pe data de 14 octombrie. La Chișinău pe această dată se serbează Hramul orașului.

În spațiul ortodox rus, care influențează viața bisericească din Basarabia, acatistele au o veche tradiție și o foarte largă circulație. În prezent se constată că numărul acatistelor consacrate Sfintei Fecioare este în creștere, depășind cifra de 240. Pe lângă Acatistul Maicii Domnului (Marele Acatist), există multe creații imnologice de acest gen consacrate marilor sărbători, prăznuite și în spațiul basarabean, iar unele dintre ele, având denumiri populare, și anume Nașterea Maicii Domnului, Intrarea în biserică a Maicii Domnului (Vovidenia), Buna Vestire (Blagoveștenia), Întâmpinarea Domnului (Stretenia), Adormirea Maicii Domnului. De asemenea, există acatiste închinat icoanelor făcătoare de minuni ale Maicii Domnului și alte texte, dedicate diverselor teme legate de Sfânta Fecioară. [A se vedea: 12].

Cercetătorii explorează acest material din diverse unghiuri de vedere, iar titlurile unor lucrări vorbesc de la sine, de exemplu: Ilie Moisiuc. Acatistul – structuri stilistico-poetice [5]; Felicia Dumas. Motive biblice în Acatistul Bunevestiri[3]; Marin Marian Bălașa. Acatistele populare – elemente de psihosemantică [1]; Alexandru Prelipcean. O nouă specie a imnografiei bizantine: condacul [6]. La fel de interesante sunt și studiile cu privire la istoria și structura acatistelor[10].

Acatistele oferă mostre inegalabile de plasticitate și sensibilitate poetică, iar studierea variantelor aceluiași acatist, realizate în diverse perioade, poate da rezultate surprinzătoare cu privire la expresivitatea limbajului religios.

Tot odată, trebuie menționat faptul că acatistele au o importantă componentă moral-spirituală, prin care se propagă faptele bune și respectul față de valorile umane, iar actualitatea acestora nu poate fi pusă la îndoială.

O mostră de expresivitate și de etalare a valorilor eterne o constituie un fragment din Rugăciunea către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, așa cum a fost scrisă în 1913, la data publicării sale:

„Auzine pre noi, cei ce ne rugăm Ție, umbreștene pre noi cu atotputernicul Tău Acoperemânt, și cere de la Dumnezeu, Fiul Tău, **păstorilor noștri râvnă și priveghiere** pentru suflete, **ocârmuitorilor de orașe înțelepciune și putere**, **judcătorilor dreptate și nepărtinire**, **învățătorilor cunoștință și smerită cugetare**, **celor din însoțire dragoste și unire**, **celor obijduiți răbdare**, **celor ce obijduesc frica lui Dumnezeu**, **celor scârbiți mângâiere**, **celor ce să veselesc înfrânare**: iară **nouă tuturora duhul cunoștinții și al blagocestiei**, duhul milostivirii și al blândeților, duhul curăției și a dreptății”.

Nu există nicio îndoială că societatea actuală are nevoie de aceleași virtuți și valori, consemnate cu sute de ani în urmă, iar readucerea acestora în actualitate, prin cercetarea și propagarea lor, poate constitui o punte de legătură spirituală între generații.

BIBLIOGRAFIE:

1. BĂLAȘA M. M.. Acatistele populare – elemente de psihosemantică (in Romanian) www.academia.edu/26810282/Acatistele_populare_elemente_de_psihosemantică_in_Romanian Publicat în „Caietele ASER”, 10/2014, p.99-112.
2. CERETEU I. Cartea bisericească în mănăstirile din Republica Moldova. Ediție enciclopedică, Chișinău, 2016.
3. DUMAS F. Motive biblice in Acatistul Bunevestiri. <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A19604/pdf>
4. GUIA S. Discursul religios. Structuri și tipuri. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014
5. MOISIUC I. Acatistul – structuri stilistico-poetice. Rugăciunea și întâlnirea în interval. www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A29/pdf
6. PRELIPCEAN A. O nouă specie a imnografiei bizantine: condacul www.academia.edu/9957154/O_noua_specie_a_imnografiei_creștine_condacul
7. Акафист Пресвятой Богородице. Комментарии. <http://azbyka.ru/molitvoslov/akafist-presvyatoj-bogorodice-s-kommentariyami.html>
8. ВОЛКОВАА. Г. Языковая репрезентация события: прием перечисления в византийской церковной поэзии. [http://journals.tsu.ru/uploads/import/1168/files/4\(28\)_005.pdf](http://journals.tsu.ru/uploads/import/1168/files/4(28)_005.pdf)
9. ИВАНОВА-АЛЛЕНОВА Т. Ю. Акафист как жанр православной церковной имнографии и некоторые особенности сравнений в русском акафисте <http://pstgu.ru/download/1236686589.allenova.pdf>
10. КАМАЛОВА А. А. Структура и смысл хайретизмов в акафисте святителю Николаю. <file:///C:/Users/Admin/Desktop/struktura-i-smysl-hayretizmov-v-akafiste-svyatitelyu-nikolayu.pdf>
11. ЛЕПАХИН В. В. Иконичность акафиста. <https://www.portal-slovo.ru/art/35900.php>
12. ЛЮДОГОВСКИЙ Ф. Б. Структура и поэтика церковнославянских акафистов. – М.: Институт славяноведения РАН, 2015. – 352 с.
13. ЧУРКИН А. А. Русский акафист середины XIX – начала XX века, как жанр массовой литературы. www.academia.edu/16404070/Русский_акафист_середины_XIX_начала_XX_века_как_жанр_массовой_литературы_